

ONLINE KONFERENCE

HISTORICKÉ HŘBITOVY SUDETSKÉ OBLASTI AKTUÁLNÍ SMĚRY VÝZKUMU

Pořádá: Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování, Katedra humanitních věd

Spolupořádá: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie

Úterý 8. 11. 2022 10:00 – 17:00 hodin

MS Teams „Konference historické hřbitovy“

Program konference

10:00 – 10:20 Zahájení konference, úvodní informace k organizaci

10:20 – 11:45 I. blok příspěvků

Jitka Bílková

*Dílčí pokračování výzkumu poetických nápisů na hřbitovech v někdejších Sudetech
(Libyně, Líštiny, Luková, Broumovsko)*

David Pecháček

*Hřbitov a jeho management, pozice a vnímání očima mezinárodních dokumentů, chart
a kodexů správné praxe*

Lada Wagnerová

Problematika správy a vlastnictví hřbitovů

Vladimír Wagner (v zastoupení)

Umrličí prkna

11:45 – 12:40 přestávka

12:40 – 14:00 II. blok příspěvků

Zuzana Auská, Vladislava Říhová

Hřbitov v Ruprechticích. Průběžné výsledky restaurátorského monitoringu

Pavel Voltr

Devastace a obnova hřbitovů na Tachovsku – úvodní sonda do problematiky

Vladislava Říhová
Sepulkrální mozaiky Leopolda Forstnera

14:00 – 14:15 přestávka

14:15 – 15:40 III. blok příspěvků

Jiří Stočes
Po stopách kamenické firmy De Riz v Mutěnině

Jitka Paitlová
Po stopách „přeshraničních“ kameníků na hřbitovech v Rakousku

Petra Hečková
Možnosti neinvazivního průzkumu a identifikace kamenné suroviny sepulkrálních objektů

15:40 – 16:00 závěrečná diskuse, formulace hlavních závěrů konference

16:00 předpokládané zakončení

Anotace příspěvků

Dílčí pokračování výzkumu poetických nápisů na hřbitovech v někdejších Sudetech (Libyně, Líštany, Luková, Broumovsko).

Jitka Bílková

Příspěvek předkládá výsledky dílčího průzkumu poetických přípisů (hřbitovní poezie) na vybraných hřbitovech Broumova (Heřmánkovice, Vížňov, Božanov, Martínkovice) a na hřbitově v Libyni u Podbořan a v Lukové u Manětína. Navazuje na již ukončený detailnější a systematictější výzkum, realizovaný v rámci projektu NAKI (Paměť hřbitovů: průzkum a dokumentace pro udržitelnou péči o sepulkrální památky v oblasti někdejších Sudet, kód projektu DG20P02OVV014). Dílčí výzkum svými zjištěními podporuje výsledky rozsáhlejšího prvního výzkumu, a to, že se na hřbitovech v někdejších Sudetech vyskytuje velké množství rozličných nápisů a že některé nápisy či verše byly rozšířené v různých – i velmi vzdálených – oblastech uvažovaného území. Zároveň ukazuje, že další zkoumání hřbitovů ve zmíněné oblasti, tj. v někdejších Sudetech, může přinést mnoho nových poznatků.

Problematika správy a vlastnictví hřbitovů

Lada Wagnerová

Na veřejné prostranství můžeme vstupovat bez jakýchkoli omezení. Je hřbitov veřejným prostranstvím? I když bychom podle Zákona o obcích mohli hřbitov považovat za určitý druh veřejné zeleně, a i antropologické teorie by nás v pojetí hřbitova jako veřejného prostoru utvrdily, je důležité pojmy veřejný prostor a veřejné prostranství rozlišovat a držet se právního rozboru který jasně říká, se o veřejné prostranství nejedná.

Situaci navíc komplikují pozemky, které nejsou ani označené jako pohřebiště v katastru nemovitostí, přestože na nich nacházíme patrné sepulkrální relikt, či pozemky úplně bez vlastníků. Jaká tedy máme vlastnictví hřbitovů a zaniklých hřbitovů, jak funguje jejich správa a veřejná kontrola? Příspěvek se také pokusí zodpovědět i otázku, kdo a za jakých podmínek nám může povolit nedestrukční výzkum (fotografování, měření) soukromého majetku, jímž hrobová zařízení jsou.

Umrličí prkna

Vladimír Wagner

Umrličí prkna jsou specifickou sepulkrální památkou, která byla a je rozšířena na německojazyčné části česko-bavorského příhraničí, tedy převážně oblastí Šumavy a Českého lesa na české straně a Bayerischer Wald a Oberpfälzer Wald na straně Bavorska. Příspěvek představí jejich

nejpravděpodobnější vznik, rozšíření a druhy umrlčích prken. Stranou nezůstanou ani použité materiály včetně jejich povrchové úpravy a epigrafie. Aktuální místa jejich umístění nám však ukazují jejich změněnou funkci, která zde bude také popsána.

Hřbitov v Ruprechticích. Průběžné výsledky restaurátorského monitoringu

Zuzana Auská, Vladislava Říhová

Na hřbitově v Ruprechticích se nachází více než dvě stě hrobových míst s náhrobky z rozličných materiálů v různém stupni zachování, z nichž řada je historicky i umělecky hodnotná, a hodnotu představují také jako zachovaný soubor. Jedná se však o poměrně rozsáhlý hřbitov, u něž pro objektivní sledování vývoje jeho stavu bylo přistoupeno k podrobnému restaurátorskému monitoringu. Ten v Ruprechticích probíhá již skoro deset let. V roce 2013 byl na hřbitově restaurátorem Lukášem Schorným proveden vstupní restaurátorský průzkum zahrnující popis náhrobků a základní pojmenování hlavních poškození a degradačních mechanismů. Součástí průzkumu byla i podrobná fotografická dokumentace. V roce 2021, jako součást projektu NAKI Paměť hřbitovů, byla restaurátory FR UPCE provedena kontrola stavu a byly pořízeny srovnávací fotografie, díky kterým lze pozorovat probíhající změny. V rámci příspěvku budou prezentovány průběžné výsledky, které doposud ze srovnání vyplynuly, s krátkým komentářem k důležitosti využití monitoringu v péči o hřbitovní celky.

Sepulkrální mozaiky Leopolda Forstnera

Vladislava Říhová

Leopold Forstner byl důležitou uměleckou osobností secesní Vídně. V roce 1906 založil Wiener Mosaikwerkstätte, která zhotovovala mozaiky podle jeho vlastních návrhů, i podle návrhů jiných umělců. Forstnerovy mozaiky byly zajímavé nezvyklými materiálovými kombinacemi. Nedávno vydaná monografie umělce sleduje i jeho sepulkrální zakázky. Jedna ze zajímavých realizací – hrobka rodiny Chiari s alegorickou kompozicí, se zachovala v Šumperku. Další najdeme na hřbitovech ve Vídni, Helbrunu a Stockerau, kam Forstner z rakouské metropole přesídlil. Příspěvek se bude věnovat charakteristice Forstnerovy mozaikářské tvorby, přehledu mozaik určených pro hroby a hrobky. Představí též možnosti dalšího výzkumu konkrétních zakázek a dobový kontext importů mozaik na sudetských hřbitovech.

Po stopách kamenické firmy De Riz v Mutěnině

Jiří Stočes

Již od počátku řešení projektu NAKI „Paměť hřbitovů: průzkum a dokumentace pro udržitelnou péči o sepulkrální památky v oblasti někdejších Sudet“ se ukazovala jako jedno z nosných a dosud poměrně opomíjených výzkumných témat problematika kamenických firem. Na základě dochovaných signatur na některých hrobech je možné zkoumat územní dosah těchto firem, sociální status zákazníků a z něho vyplývající prestiž firmy, používaný druh kamene, prototypy náhrobků apod. Na základě dalších pramenů především archivní povahy pak lze sledovat osudy rodiny majitelů firmy, jejich nemovitý majetek a jeho osudy po zániku firmy. V neposlední řadě je zajímavé dohledávat objekty firmy či domy jejích majitelů v historických mapách či na fotografiích a následně identifikovat jejich případné pozůstatky v terénu. To vše se autor pokusí ukázat na příkladu kamenické firmy De Riz v západočeském Mutěnině. Příspěvek bude mít spíše povahu průběžné zprávy, protože výzkum není dosud ukončen.

Po stopách „přeshraničních“ kameníků na hřbitovech v Rakousku

Jitka Paitlová

V příspěvku shrnu nejzajímavější výsledky své zahraniční cesty, kterou jsem uskutečnila minulý rok v červenci. Mým cílem bylo najít na hřbitovech v rakouských městech Linec a Vídeň náhrobky, jejichž autory byli kameníci, kteří byli činní i v českém příhraničí. V Linci jsem hledala náhrobky konkrétně od K. Bindera (náhrobek nalezený ve Vimperku) a A. Stellera (náhrobek nalezený v Rejštejně). Na hřbitově St. Barbara Friedhof v Linci jsem od K. Bindera našla pouze jeden náhrobek, od A. Stellera jsem našla náhrobků vícero. Nejrozsáhlejší byl průzkum hřbitova Wiener Zentralfriedhof ve Vídni, kde je přes 300 000 hrobů, a také zde jsem pátrala po náhrobcích od vídeňských kameníků, jejichž díla byla nalezena v českém příhraničí - konkrétně se jednalo kameníky Rohrer u. Püschl (náhrobek nalezený Rejštejně) a A. Wasserburger (náhrobek nalezený v Chvalšínách). Našla jsem náhrobky z obou dílen, nadto náhrobky z dílny A. Wasserburgera jsem identifikovala i v židovské části hřbitova.

Možnosti průzkumu a identifikace kamenné suroviny sepulkrálních objektů

Petra Hečková

Kámen je jedním z tradičních materiálů sepulkrálních památek. V průběhu 19. století se z kamenných náhrobků coby exkluzivního objektu stala běžná součást hřbitovů nejen městských, ale také venkovských. Vedle tradičních „měkkých“ a snadno opracovatelných hornin (pískovců, arkóz, vápenců, případně mramorů) se s rozvojem technik broušení a leštění kamene začaly stále více uplatňovat také „tvrdé“ horniny, tedy především magmatické hlubinné (různé druhy granitů,

granodioritů až gaber, případně syenitů), často atraktivní svou barevností a dalšími texturními znaky. Příspěvek se zaměřuje na otázku, do jaké míry je možné použitou kamennou surovinu identifikovat, a jaké nástroje je možné použít. Pozornost je – vzhledem k povaze sepulkrálních památek, u nichž není vždy reálné ani efektivní odebírat vzorky pro standardní petrografickou analýzu – zaměřena na zhodnocení těch metod neinvazivního průzkumu, které jsou jednak snadno dostupné, jednak uchopitelné (a pochopitelné) i pro negeology. Zároveň je představen modelový příklad neinvazivního průzkumu náhrobků na několika vybraných lokalitách na Jesenicku a jeho průběžné vyhodnocení.